อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหาร

ปรภัสร์ มาสะอาด[1*] สุเวส อันตรีวรกุล[2] และ สุภาวรรณ แก้วป้องปก[3]

[1 2]อาจารย์ประจำสำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

[3]หัวหน้าหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสมัยใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

*Corresponding author e-mail: poraphat.mas@kbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) 19 มกราคม 2568

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 4 กรกฎาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 27 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบรูปแบบการใช้ภาษาแบบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามในอดีตกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหารที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นเอกสารวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามไทย จำนวน 2 ฉบับ วิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหารองค์กร เลือกแบบเจาะจงจาก 5 กลุ่มองค์กร กลุ่มละ 20 วิสัยทัศน์ รวม 100 องค์กร และการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนายุทธศาสตร์ 10 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย และโครงสร้างการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้อุปลักษณ์ในตำราพิชัยสงครามไทย จำนวน 101 ข้อความ เป็นคำนามมากสุด 92 คำ และส่วนมากเป็นชื่อสัตว์ 31 คำ โดยมีมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงกับคุณลักษณะและความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์นั้นแบบนามนัยและสัญลักษณ์ ส่วนวิสัยทัศน์ในยุทธศาสตร์ขององค์กรบริหาร ปรากฏว่า ส่วนมากจะใช้คำวิเศษณ์มากที่สุด 87 คำ ซึ่งคำที่ถูกนำมาใช้ซ้ำกันมากที่สุดคือคำว่ายั่งยืนและมั่นคงจำนวน 63 คำ โดยมีภาพมโนทัศน์เป็นผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตเป็นสำคัญ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ทำให้เห็นว่าวงความหมายมโนทัศน์ต้นทางและปลายทางมีความแตกต่างกันในประเด็นการใช้คำเปรียบเทียบของตำราพิชัยสงครามไทยจะเชื่อมโยงกับความเชื่อในยุคนั้น ส่วนขององค์กรบริหารจะใช้คำที่ระบุเป้าหมายอย่างชัดเจน สำหรับภาพในอนาคตจะคล้ายกันโดยภาพรวม คือ ความสำเร็จของกองทัพต้องการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อนำสู่ชัยชนะ และความสำเร็จของขององค์กรบริหารคือต้องการความยั่งยืนบนรากฐานที่มั่นคงด้วยการขับเคลื่อนอย่างมีหลักการ

คำสำคัญ: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ วิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ ตำราพิชัยสงครามไทย

CONCEPTUAL METAPHORS IN THE THAI PICHAI-SONGKHRAM TEXTBOOK AND THE VISION IN ADMINISTRATIVE STRATEGIC PLANS

Poraphat Masard[1*], Suwet Antreeworakul[2] and Supawan Kaewpongpok[3]

[1,2]Lecture, School of General Education, Kasem Bundit University

[3]Head, Master of Arts Program in Thai Language to Modern Communication, Faculty of Liberal Arts, Kasem Bundit University

*Corresponding author e-mail: poraphat.mas@kbu.ac.th

Abstract

The aims of this research to analyze and compare the communication patterns using conceptual metaphors that appear in the Thai Pichai-Songkhram literature of past war strategy texts with the visions in the current management strategy plans. The research method is qualitative research. The samples are documents of Thai Pichai-Songkhram Textbooks from the Fine Arts Department Library, the visions in the strategies of 100 organizations, and 10 experts in strategy development. The research instruments are inductive content analysis and focus group discussions. The data are analyzed using inductive content analysis.

The research results found that there were 101 metaphors used in Thai Pichai-Songkhram textbooks, with the most being nouns at 92 words and mostly animal names at 31 words, with concepts linked to the characteristics and beliefs about the animals as metonymy and symbols. As for the vision in the strategy of the administrative organization, it appeared that most of them used adjectives at 87 words, with the most repeated words being the words sustainable and stable at 63 words, with the concept image being the desired outcome in the future as the main focus. When comparing them, it can be seen that the source domain and target domain destination concepts are different in that the use of metaphors in Thai war strategy textbooks is linked to the beliefs of that era. As for the administrative organization, words that clearly state the goals are used, while the future image was similar in general: the success of the army requires building morale to lead to victory, and the success of the administrative organization requires sustainability on a solid foundation by driving with principles.

Keywords: Conceptual Metaphors, Strategic Vision, Thai Pichai-Songkhram Textbook

บทนำ

วรรณกรรมตำราพิชัยสงครามของไทย เป็นวรรณกรรมที่ถูกประพันธ์ไว้ในรูปแบบร้อยกรองสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพ อธิบายไว้ในคำนำว่า “อันหนังสือตำราพิชัยสงครามนี้ปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดาร ความว่า “สมเด็จพระรามาธิบดี (พระองค์ที่ 2) แรกให้ทำตำราพิชัยสงคราม” เมื่อปีมะเมียสัมฤทธิ์ศก (พ.ศ. 2041) และมีเค้าเงื่อนเป็นที่สังเกตว่าดูเหมือนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะได้ให้แก้ไขเพิ่มเติมตำราพิชัยสงครามของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 อีกครั้งหนึ่ง เห็นเค้าเงื่อนข้อนี้ด้วยปรากฏแผนที่เมืองพิษณุโลกในตำราพิชัยสงคราม... มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ปรากฏว่ามีการตรวจชำระตำราพิชัยสงครามครั้งหนึ่งในรัชกาลที่ 3 โดยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ได้ทรงชำระไว้เมื่อวันอังคาร แรม 3 ค่ำ เดือน 8 จุลศักราช 1187 ปีระกาสัตวสัพศก (กรมศิลปากร, 2512)

การศึกษาวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามฉบับร้อยกรองนี้ มีการใช้ภาษาที่ควรค่าแก่การวิเคราะห์ถึงอัจฉริยลักษณ์ของภาษาไทยที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์ไว้ โดยเฉพาะลักษณะการใช้การเปรียบเทียบให้เห็นเป็นภาพทั้งในเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ที่แฝงไว้ด้วยมโนทัศน์ที่ลึกซึ้ง ตามหลักการของอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างระบบปริชานหรือการรู้คิด ซึ่งเป็นกระบวนการทางสมองที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา กับโครงสร้างความหมายที่เข้ารหัส (Encode) ไว้ในภาษา หรือมองความสัมพันธ์รูปแทนความรู้ (Knowledge Representation) กับการสร้างความหมาย (Meaning Construction) การศึกษาภาษาทำให้เราเข้าใจกลไกทางปริชานของมนุษย์ (วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2556, น.280) ด้วยหลักการนี้เหมาะที่จะนำมาใช้วิเคราะห์องค์ความรู้ที่เป็นปริชานหรือการรู้คิดของนักสร้างสรรค์ตำราพิชัยสงครามฉบับนี้ โดยเฉพาะการใช้ภาษาในเชิงอุปลักษณ์ตามแนวคิดของลาคอฟฟ์ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980. อ้างใน วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2556, น. 290) อธิบายว่า อุปลักษณ์มีบทบาทสำคัญทำให้เราใช้มโนทัศน์ของคำข้ามโดเมนกันได้ โดยมีเงื่อนไขว่า การใช้อุปลักษณ์จะเกิดขึ้นได้เมื่อการเชื่อมโยง (Mapping) นั้นยังคงลักษณะของโครงสร้างทางปัญญา หรือโครงสร้างที่เกิดขึ้นภายในของบุคคลกับความรู้ความเข้าใจกระบวนการกำหนดรูปแบบของความเข้าใจและการใช้เหตุผลผ่านการเปรียบเทียบ (Cognitive Topology or Image-Schema) ที่ทำหน้าที่เป็นกรอบสำหรับความรู้เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ วัตถุ และเหตุการณ์

ตามนิยามความหมายของอุปลักษณ์ของนักภาษาศาสตร์แม้ส่วนมากจะถือว่าไม่เกี่ยวข้องกับภาษาเชิงวรรณกรรมหรือแต่เพียงลีลาการใช้ภาษาก็ตาม แต่เมื่อมีการวิเคราะห์ภาษาในเชิงวรรณกรรมก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกัน ด้วยจำเป็นจะต้องเริ่มต้นที่ภาษาอันปรากฏอยู่ในวรรณกรรมนั้น ๆ ซึ่งก็ล้วนแต่เป็นลีลาการใช้ภาษาทั้งสิ้น ถ้าจะพิจารณาถึงความใช่หรือไม่ใช่ของภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จากแนวคิดของจอร์จ เลคอฟฟ์ และ มาร์ค จอห์นสัน (George Lakoff & Mark Johnson, 2003, p. 22) ผู้ริเริ่มทฤษฎีกล่าวว่า การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่เป็นปริชานนั้นจะไม่เฉพาะเจาะจงแต่การวิจัยด้านภาษาศาสตร์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการศึกษาด้านปรากฏการณ์ทางสังคมและค่านิยมทางวัฒนธรรมด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่ไม่ใช่แค่การใช้ภาษาเท่านั้น ระบบมโนทัศน์ (Conceptual System) ที่ทำให้มนุษย์สามารถคิดกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ล้วนมีพื้นฐานมาจากอุปลักษณ์ทั้งสิ้น มโนทัศน์ (Concepts) ที่มีผลต่อความคิดของมนุษย์เรานั้นแท้จริงแล้วมิได้เป็นระบบที่ปราดเปรื่องแต่อย่างใด มโนทัศน์เพียงแต่ทำหน้าที่รวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมที่มนุษย์เราทำอยู่ทุก ๆ วัน และประกอบโครงสร้างของสิ่งที่เรารับรู้ผ่านประสาทสัมผัส วิธีปฏิบัติที่มีต่อสิ่งรอบตัวรวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งหมดนี้คือบทบาทของระบบการสร้างมโนทัศน์ของมนุษย์เรา

ราชบัณฑิตยสถาน (2555, น. 106) ให้ความหมายคำว่า “มโนทัศน์” (Concept) ไว้ว่า ภาพหรือความคิดในสมองที่เป็นตัวทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ประกอบด้วยคุณสมบัติร่วมที่สำคัญของสิ่งนั้นซึ่งขาดไม่ได้ หากขาดไปจะทำให้ไม่ใช่สิ่งนั้นไม่สมบูรณ์ทันที ตามนิยามนี้จึงสรุปได้ว่ามโนทัศน์เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสมองของมนุษย์อยู่แล้วโดยธรรมชาติ ต่อเมื่อถูกกระตุ้นด้วยภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ก็จะเกิดเป็นภาพขึ้นภายในอย่างอัตโนมัติ เช่น เมื่อได้ยินคำว่าดอกมะลิ ทุกคนจะเห็นเป็นภาพของดอกไม้สีขาวที่มีกลีบซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ไม่ได้เห็นเป็นตัวหนังสือว่า “ดอกมะลิ” ต่อจากนั้นก็จะเริ่มเชื่อมโยงไปหาความความเข้าใจที่ถูกปลูกฝังโดยสังคมไทยว่าเป็นดอกไม้ที่แสดงถึงความรักที่บริสุทธิ์ของแม่หรือดอกไม้ประจำวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น

จากประเด็นของปริชานหรือการรู้คิดที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดของจอร์จ เลคอฟฟ์ และมาร์ค จอห์นสัน มีสิ่งที่ต้องระมัดระวังสำหรับการวิเคราะห์ คือ การยึดติดกรอบในบริบทบางอย่างของภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์อันจะทำให้การวิเคราะห์อาจหลงทางหรือย่ำอยู่กับที่ได้ที่เรียกว่าปริชานที่ติดกับดักภาษา นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555, น. 55) ได้เปรียบการใช้ภาษาแบบนี้ว่าเหมือนการถูกจองจำโดยคุกแห่งภาษา โดยได้อธิบายว่า “ภาษาคือคุกอันใหญ่ที่สุด ซึ่งจองจำมนุษย์ทั้งหมดไว้ในนั้นอย่างไม่มีทางดิ้นหลุดไปไหนได้เลย เพราะเรามีภาษาเราจึงมีความคิด” เป็นการยืนยันว่าความคิดกับภาษานั้นเป็นสิ่งเดียวกัน จะแยกจากกันไม่ได้ จากแนวคิดเชิงเปรียบเทียบนี้ทำให้เห็นว่า การใช้ภาษาในฐานะภาษาเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอกับคุณูปการของภาษาได้ แต่ถ้าสามารถใช้ภาษาในมิติอื่น ๆ อีก ภาษาก็จะเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาและความคิดที่จะทำให้หลุดพ้นจากพันธนาการทางความคิดได้ ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555, น.55) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “แต่โชคดีที่คุกนี้ ไม่มีใครครอบครองได้ถาวร มีคนแย่งอำนาจกันเพื่อได้ครอบครองคุกอันนี้อยู่ตลอดเวลา คุกภาษาจึงต้องเปลี่ยนกรอบหรือขยับกรอบยักเยื้องไปตลอดเวลาเหมือนกัน... แทบไม่ต้องพูดก็เห็นได้ง่าย ๆ ว่าถ้าใครยึดคุกภาษาได้ ก็จะทำให้มีอำนาจได้ด้วย เพราะเท่ากับไปยึดกุมกรอบความคิดของคนอื่นไว้”

โดยสรุปจึงบอกได้ว่าการใช้ภาษากับความคิดย่อมมีความสัมพันธ์กันจนเป็นสิ่งเดียวกัน ความสามารถในการใช้ภาษาให้มีคุณภาพและสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับการสร้างกรอบแนวคิด (Mindset) ของตนเองเป็นเบื้องต้น ซึ่งจะมีทั้งกรอบแนวคิดแบบยึดติด (Fix Mindset) และกรอบแนวคิดแบบเปิดกว้าง (Growth Mindset) การยึดติดบางสิ่งบางอย่างของภาษาเพราะแค่คิดว่าเป็นมาตรฐานจะละทิ้งไม่ได้ เช่น หลักหรือไวยากรณ์ของภาษา แม้จะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้ภาษา แต่ก็สามารถกลายเป็นกำแพงปิดกั้นความเจริญงอกงามของภาษาได้เช่นกัน การสร้างกรอบแนวคิด (Conceptual Framework)) ในการใช้ภาษา คือ การสร้างมโนทัศน์ที่เป็นมุมมองไปยังปัญหาหรือประเด็นที่น่าสนใจในภาษาไทยที่หลายคนอาจไม่มองข้ามไปด้วยวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่เหมาะสม การสร้างกรอบแนวคิดอย่างระมัดระวังด้วยระบบปริชานที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มาใช้เพื่อการวิเคราะห์วรรณกรรมทางภาษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มากกว่าการใช้ภาษาเชิงวจนลีลาทางวรรณศิลป์ ย่อมสามารถจะทำให้เกิดองค์ความรู้ในมิติอื่นได้อย่างไม่มีข้อจำกัดมากกว่าความหมายของภาษาเท่านั้น สำหรับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ หมายถึง การใช้ภาษาเพื่ออธิบายหรือทำความเข้าใจสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ง่ายกว่าในเชิงประสบการณ์ และการเปรียบเทียบนี้ได้ฝังอยู่ในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ จนกลายเป็นมโนทัศน์ที่ใช้กันโดยทั่วไป

ตำราพิชัยสงครามเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการทำสงครามที่ผู้นำการทหารจะต้องแตกฉานและแม่นยำการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการรบนี้ต่อมาใช้คำว่ายุทธศาสตร์เป็นคำเรียก ซึ่งคำว่ายุทธศาสตร์นี้มีความหมายมาจากศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า Strategy ที่มาจากรากศัพท์ภาษกรีก 2 คำ คือ Stratos แปลว่า กองทัพ และ Agein แปลว่า นำหน้า เมื่อนำมารวมกันจึงได้ศัพท์ว่า Strategy แปลว่า การนำกองทัพ ซึ่งสามารถนิยามความหมายได้ว่า ศาสตร์และศิลป์แห่งการวางแผนและปฏิบัติการในสงคราม ยุทธศาสตร์ในการทหารประกอบ

ไปด้วย 4 ประเด็นหลักสำหรับปฏิบัติการ ได้แก่ การเตรียมกำลัง การวางกำลัง การใช้กำลัง และการประสานการปฏิบัติ ซึ่งทั้งสี่ประเด็นนี้ต้องเป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ปัจจุบันยุทธศาสตร์ไม่ได้จำกัดแต่ในวงการทหารเท่านั้น แต่ยังถูกนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร โดยยังคงใช้คำเดิมจากการทหาร แต่ได้ปรับกระบวนทัศน์ให้มีความยืดหยุ่นมากกว่าเดิม เพื่อให้สามารถปรับใช้ได้กับองค์กรที่มีความแตกต่างกันในเชิงการพัฒนาและจุดประสงค์ จากนิยามความหมายของยุทธศาสตร์หมายถึง วิธีการ (Ways) ที่จะนำพลังอำนาจ (Power) มาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objective) ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ พสุ เดชะรินทร์ และคณะ (2548, น.20) กล่าวว่า “ยุทธศาสตร์ คือ สิ่งที่องค์กรทำเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความสำเร็จของแต่ละองค์กรจะไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นองค์กรเอกชน ความสำเร็จอาจอยู่ที่ตัวเลขทางการเงิน แต่ถ้าเป็นหน่วยงานราชการ ความสำเร็จนั้นจะอยู่ที่การบรรลุวิสัยทัศน์” การนำยุทธศาสตร์จากองค์กรทหารมาประยุกต์ใช้กับองค์กรภาคธุรกิจจนถึงระบบราชการและการศึกษาโดยยังคงนิยามความหมาย ว่าเป็นแนวทางในการทำให้บรรลุถึงจุดหมายหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปการทำแผนยุทธศาสตร์จะมีการกำหนดโครงสร้างหลัก ๆ ที่ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategy Issue) เป้าประสงค์ (Goal) ตัวชี้วัด (Key Performance Indicators: KPI) ค่าเป้าหมาย (Target) กลยุทธ์ (Strategy) และโครงการ (Project) ตามลำดับ

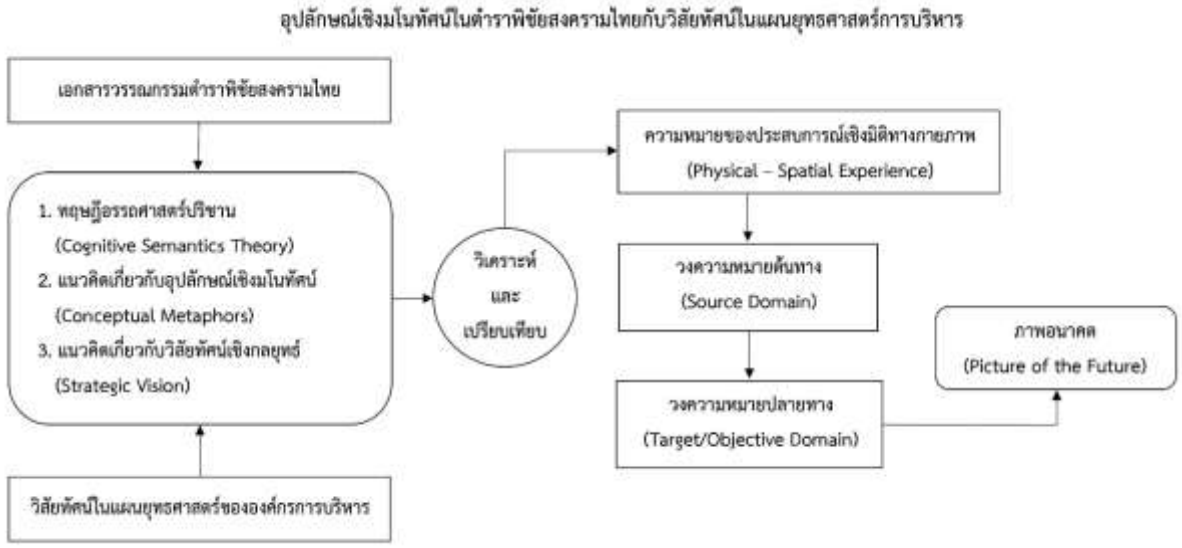
ตามโครงสร้างของแผนยุทธศาสตร์จะให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์ (Vision) เป็นอันดับแรก เพราะวิสัยทัศน์จะเป็นตัวช่วยกำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กรให้เห็นจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน ช่วยให้สมาชิกในองค์กรรู้ว่าทุกคนมีความสำคัญต่อการมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางและรู้ว่าจะทำอะไร ทำไมต้องทำ ทำอย่างไร และจะทำเมื่อไร เหล่านี้เป็นคำนิยามคำว่าวิสัยทัศน์ในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ส่วนคำว่าวิสัยทัศน์ (Vision) ในความหมายของศัพท์ทั้งโดยตรง หมายถึง การมองเห็นการณ์ไกลหรือการมองไกล (Look wide) และโดยนัยประหวัด หมายถึง จินตนาการหรือภาพแห่งความใฝ่ฝันและความต้องการในอนาคต ซึ่งประเด็นความหมายโดยนัยประหวัดนี้เป็นคำนิยามที่บอกถึงความเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่แท้จริง ภาพที่เป็นวิสัยทัศน์นี้จัดว่าเป็นปริชาน (Cognitive) ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ดังตัวอย่างการเห็นภาพของกระแสไฟฟ้าในความคิดของไมเคิล ฟาราเดย์ (Michael Faraday) ก่อนจะเป็นผู้ให้กำเนิดกระแสไฟฟ้า หรือ เรย์ ครอก (Rey Kioc) เห็นภาพร้านกาแฟในความคิดก่อนเป็นผู้ให้กำเนิด McDonald’s เป็นต้น วิสัยทัศน์ในยุทธศาสตร์มีองค์จะต้องประกอบที่ชัดเจน 3 ประการ คือ มีความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ (Purpose) มีความชัดเจนเกี่ยวกับภาพอนาคต (Picture of the Future) และมีความชัดเจนเกี่ยวกับค่านิยม (Values)

จากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างตำราพิชัยสงครามสมัยโบราณกับวิสัยทัศน์ในยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสมัยปัจจุบัน จึงทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์กันในเชิงอุปลักษณ์โดยมุ่งไปที่มโนทัศน์ (Conceptual) ในฐานะเป็นภาพตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งที่ต่างกันแต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกันที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมทั้งสอง โดยใช้หลักการของอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) ที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ โครงสร้างมโนทัศน์ และโครงสร้างความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาษา ซึ่งจะมองความหมายทางภาษาเป็นเสมือนภาพที่สามารถสะท้อนระบบปริชานหรือการรู้คิด เพื่อการทำความเข้าใจแบบจำลองในจิตใจของผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมตำราพิชัยสงครามในบริบทของอดีตและกระบวนการใช้วิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ของปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบรูปแบบการใช้ภาษาเชิงอุปลักษณ์มโนทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามในอดีตกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหารที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหาร ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยกระบวนการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากนั้นจึงสำรวจข้อมูลที่จะใช้ในการวิเคราะห์และการเปรียบเทียบ ดังนี้

1. ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามไทย
2. ข้อมูลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ (Vision) ในแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรการบริหาร
3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการกำหนดวิสัยทัศน์องค์กร

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ การวิเคราะห์และเปรียบเทียบระหว่างอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยกับวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์การบริหารองค์กร

ตัวแปรตาม ความหมายของประสบการณ์เชิงมิติทางกายภาพ (Physical - Spatial Experience) ที่สัมพันธ์กันระหว่างอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยที่ประกอบด้วยขอบเขตความหมายต้นทาง (Source Domain) และขอบเขตความหมายปลายทาง (Target/Objective Domain) กับความหมายของภาพอนาคต (Picture of the future) ขององค์ประกอบของวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์การบริหาร

นิยามศัพท์เฉพาะ

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ หมายถึง การใช้ภาษาเพื่ออธิบายหรือทำความเข้าใจสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ง่ายกว่าในเชิงประสบการณ์ และการเปรียบเทียบนี้ได้ฝังอยู่ในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ จนกลายเป็นมโนทัศน์ที่ใช้กันโดยทั่วไป

ตำราพิชัยสงครามไทย หมายถึง เอกสารหนังสือที่มีการรวบรวมรวมเนื้อหาว่าด้วยการเอาชนะศึก โดยจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และยุทธวิธีการรบรูปแบบต่าง ๆ ในตำราพิชัยสงครามไทยจะประกอบไปด้วยสาระสำคัญ 3. ส่วน ได้แก่ ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี กลการรบ 21 กลศึก และไสยศาสตร์เพื่อการป้องกัน

วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์การบริหารองค์กร หมายถึง การมองภาพในอนาคตขององค์กรในระยะยาว โดยการระบุทิศทางที่องค์กรจะมุ่งไป เป็นการสร้างแรงบันดาลใจและชี้นำให้ทุกคนในองค์กรปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้บรรบุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ความหมายต้นทางทาง หมายถึง วงความหมายหรือขอบเขตของความหมายที่มีความเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยการกำหนดความหมายต้นทางมักจะกำหนดเป็นสัตว์ สิ่งของ หรือสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปมักจะเชื่อมโยงกับความเชื่อและค่านิยมในแต่ละยุคสมัย และการกำหนดความหมายต้นทางนั้นจะต้องสัมพันธ์กับการตีความเป็นความหมายปลายทางด้วย

ความหมายปลายทาง หมายถึง วงความหมายหรือขอบเขตของความหมายที่เป็นนามธรรม โดยสืบเนื่องมาจากความหมายต้นทางซึ่งเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดภาพช้างให้หมายถึงความยิ่งใหญ่ หรือช้างเผือกให้หมายถึงพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่

ภาพอนาคต หมายถึง การมองเห็นภาพความเป็นไปได้ของกาลข้างหน้า หรือการคาดการณ์ถึงสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในกาลข้างหน้า ซึ่งอาจรวมถึงแนวโน้มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน หรือความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น การสร้างภาพอนาคตนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อช่วยในดารตัดสินใจและกำหนดแนวทางสำหรับอนาคตหรือกาลข้างหน้านั่นเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบรูปแบบภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหาร โดยแบ่งการดำเนินวิจัยดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้ ได้แก่

1.1 วรรณกรรมตำราพิชัยสงคราม 2 ฉบับ ได้แก่ ตำราพิชัยสงครามคำกลอนฉบับหอพระสมุดกรมศิลปากร และตำราพิชัยสงครามไทย - จีน รวบรวมโดย ส.วรรธนะหทัย ธ.บ. (สุวิทย์ วรรธนะหทัย) เป็นหนังสือที่รวบรวมตำราพิชัยสงครามทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว

1.2 วิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์การบริหารขององค์กร จำนวน 100 องค์กร เลือกแบบเจาะจงองค์กรละ 20 วิสัยทัศน์ จาก 5 กลุ่มองค์กร ได้แก่ กลุ่มองค์กรการบริหารด้านการศึกษา กลุ่มองค์กรการบริหารระดับกระทรวง กลุ่มองค์กรการบริหารของรัฐวิสาหกิจ กลุ่มองค์กรการบริหารของเอกชน และกลุ่มองค์กรการบริหารด้านการสาธารณกุศล

1.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนายุทธศาสตร์องค์กร ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จากคณาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์องค์กร และผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายุทธศาสตร์องค์กร จำนวน 10 คน แบ่งออกเป็นคณาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์องค์กร จำนวน 5 คน และผู้บริหารองค์กรที่ใช้ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาองค์กร จำนวน 5 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ในยุทธศาสตร์ที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมตำราพิชัยสงคราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลหลักเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่เป็นคำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมตำราพิชัยสงคราม ฉบับหอพระสมุด กรมศิลปากร และ ตำราพิชัยสงครามไทย - จีน รวบรวมโดย ส.วรรธนะหทัย ธ.บ. (สุวิทย์ วรรธนะหทัย)

2.3 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่เป็นคำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏวิสัยทัศน์ (Vision) ในแผนยุทธศาสตร์ (Strategy) จากองค์กรการบริหาร จำนวน 100 องค์กร แบ่งเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 20 วิสัยทัศน์ ได้แก่ กลุ่มองค์กรการบริหารด้านการศึกษา กลุ่มองค์กรการบริหารระดับกระทรวง กลุ่มองค์กรการบริหารของรัฐวิสาหกิจ กลุ่มองค์กรการบริหารของเอกชน และกลุ่มองค์กรการบริหารด้านการสาธารณกุศล

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนายุทธศาสตร์ขององค์กร จำนวน 10 คน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย (Inductive Content Analysis) โดยพิจารณาการใช้คำเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ถึงลักษณะการถ่ายโยง (Mapping) ระหว่างมโนทัศน์ที่เป็นความหมายต้นทาง (Original Concept) และมโนทัศน์ที่เป็นความหมายปลายทาง (Destination Concept)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์การบริหาร จากการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในตำราพิชัยสงครามไทย

1.1 สรุปเนื้อหาเป็นโครงสร้าง 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยยุทธวิธี เป็นการเตรียมความพร้อมในเชิงยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย การเตรียมกำลังพล การข่าว การวางแผนการยุทธ์ การเตรียมยุทธปัจจัย และการกำหนดยุทธวิธี พบคำอุปลักษณ์จำนวน 23 ข้อความ ได้แก่ ครุฑนาม พยัคฆนาม สีหนาม สุนัขนาม มุสิกนาม (หนู) อัชนาม (สัตว์ทุ่ง) นาคนาม คชนาม (ช้าง) จอมปลวก ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ทุ่งหญ้า สกุณา (นก) เมฆ รูปเมรุ (เผาศพ) ม้า จรเข้ เหยี่ยว กา แร้ง เสือหมอบ และแมวเซา (งู)

ส่วนที่ 2 ว่าด้วยกลการยุทธ์ (กลศึก) พบคำอุปลักษณ์ 21 ข้อความ ได้แก่ ฤทธี สีหจักร ลักษณ์ซ่อนเงื่อน เถื่อนกำบัง พังภูผา ม้ากินสวน พรวนเรือโยง โพงน้ำบ่อ ล่อช้างป่า ฟ้างำดิน อินทร์พิมาน ผลาญศัตรู ชูพิษแสลง แข็งให้อ่อน ยอนภูเขา เย้าให้ผอม จอมปราสาท ราชปัญญา ฟ้าสนั่นเสียง เรียงหลักยืน และปืนพระราม

ส่วนที่ 3 ว่าด้วยกำลังพิเศษในการรบ เป็นวิธีการสร้างขวัญและกำลังใจให้ฮึกเหิมโดยใช้ความเชื่อและศรัทธาในสิ่งลี้ลับที่ไม่มีตัวตน ประกอบด้วย สิ่งที่ควรเว้น สิ่งที่ควรกระทำ โหราศาสตร์ และไสยศาสตร์ พบคำอุปลักษณ์รวมทั้งสิ้น 41 ข้อความ แบ่งเป็น (1) ลักษณะกระบวนศึก 8 ข้อความ ได้แก่ หัวศึก มือศึก

เท้าศึก ตาศึก ปากศึก เขี้ยวศึก หูศึก กำลังศึก (2) ลักษณะการเดินทัพ 11 ข้อความ ได้แก่ เมฆลอย งูเลื้อย มณฑก (ปืนยาว) เสือเดิน ราชสีห์เดิน โพงพาง (เครื่องดักปลา) เมล็ดข้าวงอก หงส์บิน รวงผึ้ง จอมปลวก จักรเพลิง (วงล้อไฟ) (3) ลักษณะการบำรุงศึก 7 ข้อความ ได้แก่ เศกศึก นอนศึก ปลุกศึก กำลังศึก กล้าศึก ระงับศึก ชูศึก (4) กลการยุทธ์ 2 ข้อความ ได้แก่ ลากอวนจับปลา (วาริเอคะ) และ กาบินตามรุ้ง (กาละยุค) และ (5) การแต่งตั้งอำมาตย์เสนาบดี 5 ข้อความ ได้แก่ ขุนเมือง ขุนวัง ขุนคลัง ขุนนา ขุนพล มนตร์คาถาและเครื่องลางของขลัง 8 ข้อความ ได้แก่ เสื้อยันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด พระเจ้าห้าพระองค์ เสกหมาก ผงอิทธิเจ ชักอุณาโลม และพระกาฬเวียนวน

ส่วนที่ 4 ว่าด้วยชัยภูมิการตั้งกองทัพ เป็นส่วนเพิ่มเติมจากเนื้อหาด้วยการแสดงเป็นภาพวาดพร้อมคำอธิบายเล็กน้อย ชื่อชัยภูมิส่วนมากจะเป็นภาษาบาลี พบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 16 ข้อความ ประกอบด้วย ครุฑนามพยุหะ สิงหนามพยุหะ พยัคฆนามพยุหะ นาคนามพยุหะ เอกสตะพยุหะ (หม้อน้ำ) ปทุมพยุหะ จักรพยุหะ จันทรพยุหะ คณสตกะพยุหะ (ทุ่งนา) มหิงสาพยุหะ (ควาย) อันตกูฏพยุหะ (ช่องเขา) ตรีเพชรพยุหะ (หนุมาน) มหามังกรพยุหะ เพชรพยุหะ กรกฏพยุหะ (ปู) และเสนะพยุหะ (นกอินทรีย์)

ตารางที่ 1 วิเคราะห์การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในตำราพิชัยสงครามไทย

โครงสร้าง/จำนวนข้อความ	ชนิดของคำ/จำนวนคำอุปลักษณ์		
	นาม	กริยา	วิเศษณ์
ส่วนที่ 1 ยุทธวิธี จำนวน 23 ข้อความ	23	-	-
ส่วนที่ 2 กลการยุทธ์ จำนวน 21 ข้อความ	19	14	4
ส่วนที่ 3 กำลังพิเศษในการรบ จำนวน 41 ข้อความ	34	16	3
ส่วนที่ 4 ชัยภูมิการตั้งทัพ จำนวน 16 ข้อความ	16	-	-
รวม 101 ข้อความ	**92***	**30**	**7**

*92 คำนามจำแนกเป็นชื่อสัตว์ 31 คำ ชื่อธรรมชาติ 19 คำ ชื่อสถานที่ 15 คำ ชื่ออวัยวะ 9 คำ ชื่อบุคคล 8 คำ ชื่ออาวุธ 7 คำ และชื่ออัญมณี 2 คำ นับจำนวนที่ใช้ซ้ำในเนื้อหาด้วย

จากตารางการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในตำราพิชัยสงครามไทย มีข้อความอุปลักษณ์จำนวน 101 ข้อความ แบ่งตามโครงสร้างของเนื้อหาส่วนที่ 1 ยุทธวิธี 23 ข้อความ เป็นคำนามทั้งหมด 23 คำ ส่วนที่ 2 กลการยุทธ์ จำนวน 21 ข้อความ เป็นคำนาม 19 คำ คำกริยา 14 คำ คำวิเศษณ์ 4 คำ ส่วนที่ 3 กำลังพิเศษในการรบ จำนวน 41 ข้อความ เป็นคำนาม 34 คำ คำกริยา 16 คำ คำวิเศษณ์ 3 คำ และส่วนที่ 4 ชัยภูมิการตั้งทัพ จำนวน 16 ข้อความ เป็นคำนามทั้งหมด 16 คำ รวมเป็นคำนาม 92 คำ คำกริยา 30 คำ คำวิเศษณ์ 7 คำ ลักษณะการเปรียบเทียบส่วนมากจะเป็นอุปลักษณ์เชิงนามนัย (Nominative Metaphor) และอุปลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Metaphor)

2. การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรการบริหาร

2.1 สรุปเนื้อหาจากวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรการบริหาร 5 กลุ่มองค์กร ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มองค์กรการบริหารด้านการศึกษา ปรากฏข้อความที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์รวมที่ซ้ำกันได้ 29 ข้อความ ประกอบด้วยข้อความหลัก ได้แก่ ศาสตร์แห่งแผ่นดิน ยั่งยืน ชั้นนำ ขุมปัญญาอนาคตแผ่นดิน ตลาดวิชา ฐาน มหาวิทยาลัยเปิด ทางไกล ต้นแบบ พื้นฐาน เครือข่าย และสืบสาน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มองค์กรการบริหารกรระดับกระทรวง ปรากฏข้อความที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์รวมที่ซ้ำกันได้ 48 ข้อความ ได้แก่ มั่นคง เสาหลัก ยั่งยืน ขับเคลื่อน มั่งคั่ง เติบโต ฐาน ผลักดัน วิถีใหม่ เข้มแข็ง ฐานราก มั่นคง หลักประกัน แข่งขัน หลัก สานพลัง พลิกโฉม ก้าว

กลุ่มที่ 3 กลุ่มองค์กรการบริหารของรัฐวิสาหกิจ ปรากฏข้อความที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์รวมที่ซ้ำกันได้ 32 ข้อความ ได้แก่ ยั่งยืน ก้าวไกล ใส่ใจ ขับเคลื่อน คุณค่า เติบโต ชั้นนำ เคียงข้าง มั่นคง แข็งแกร่ง เท่าเทียม เที่ยงตรง โปร่งใส มืออาชีพ ฐาน และโดดเด่น

กลุ่มที่ 4 กลุ่มองค์กรการบริหารของเอกชน ปรากฏข้อความที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์รวมที่ซ้ำกันได้ 28 ข้อความ ได้แก่ ยั่งยืน วางใจ ก้าว เข้มแข็ง สมดุล วงจร เข้าถึง ชั้นนำ มั่นคง มุ่งมั่น ประตู เศรษฐกิจสีน้ำเงิน ที่หนึ่งในใจ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มองค์กรการบริหารด้านสาธารณกุศล ปรากฏข้อความที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ รวมที่ซ้ำกันได้ 19 ข้อความ ได้แก่ มั่นคง ยั่งยืน โปร่งใส ส่วนร่วม เข้มแข็ง จริงใจ เลี้ยงลูกด้วยหนังสือ และขับเคลื่อน

ตารางที่ 2 วิเคราะห์การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหาร ซึ่งส่วนมาจะให้คำอุปลักษณ์ซ้ำกัน

โครงสร้าง/จำนวนข้อความ	ชนิดของคำ/จำนวนคำอุปลักษณ์		
	นาม	กริยา	วิเศษณ์
กลุ่มที่ 1 กลุ่มองค์กรการบริหารด้านการศึกษา 29 ข้อความ	11	2	10
กลุ่มที่ 2 กลุ่มองค์กรการบริหารระดับกระทรวง 48 ข้อความ	8	13	16
กลุ่มที่ 3 กลุ่มองค์กรการบริหารภาครัฐวิสาหกิจ 32 ข้อความ	2	7	29
กลุ่มที่ 4 กลุ่มองค์กรการบริหารภาคเอกชน 28 ข้อความ	4	3	19
กลุ่มที่ 5 กลุ่มองค์กรการบริหารด้านสาธารณะกุศล 19 ข้อความ	1	4	13
รวม 156 ข้อความ	**22**	**29**	**87***

*87 คำวิเศษณ์ที่ใช้ซ้ำกันมากที่สุด ได้แก่คำว่า ยั่งยืน 38 องค์กร และคำว่า มั่นคง 25 องค์กร

จากตารางการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหาร มีข้อความอุปลักษณ์ จำนวน 156 ข้อความ แบ่งตามกลุ่มองค์กรบริหาร 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มองค์กรการบริหารด้านการศึกษา 29 ข้อความ ใช้คำนาม 11 คำ คำกริยา 2 คำ คำวิเศษณ์ 10 คำ กลุ่มที่ 2 กลุ่มองค์การบริหารกรระดับกระทรวง 48 ข้อความ ใช้คำนาม 8 คำ คำกริยา 13 คำ คำวิเศษณ์ 16 คำ กลุ่มที่ 3 กลุ่มองค์กรการบริหารภาครัฐวิสาหกิจ 32 ข้อความ ใช้คำนาม 2 คำ คำกริยา 7 คำ คำวิเศษณ์ 29 คำ กลุ่มที่ 4 กลุ่มองค์กรการบริหารภาคเอกชน 28 ข้อความ ใช้คำนาม 4 คำ คำกริยา 3 คำ คำวิเศษณ์ 19 คำ กลุ่มที่ 5 กลุ่มองค์กรการบริหารด้านสาธารณะกุศล 19 ข้อความ ใช้คำนาม 1 คำ คำกริยา 4 คำ คำวิเศษณ์ 13 คำ

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทยกับวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์องค์กรการบริหาร ดังนี้

ผลจากการวิเคราะห์	วงความหมายต้นทาง	วงความหมายปลายทาง	ภาพอนาคต
ตำราพิชัยสงครามไทยส่วนมากใช้คำนามที่เป็นชื่อสัตว์	ภาพจากคุณลักษณะของชื่อสัตว์ที่นำมาใช้ทั้งสัตว์ที่มีจริงและสัตว์สมมติ	ความเป็นมงคลจากอำนาจการดลบันดาลที่มีอยู่ในสัตว์เหล่านั้น	ต้องการสร้างขวัญและกำลังใจแก่เหล่าทหารเพื่อนำไปสู่ชัยชนะ
วิสัยทัศน์องค์กรใช้คำวิเศษณ์บอกถึงความยั่งยืนและความมั่นคง	ภาพของสรรพสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ยาวนาน และไม่มีความชำรุดทรุดโทรมใด ๆ	ความยั่งยืน คือ กาลเวลาที่มีแต่ความสำเร็จ ความมั่นคง คือ ความทนทานต่อการเปลี่ยนแปลง	ต้องการให้องค์กรและสบความสำเร็จมีความยั่งยืนและมั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การใช้คำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามไทย พบว่าส่วนมากใช้คำนามที่เป็นชื่อสัตว์แบบซ้ำกันถึง 92 คำ ซึ่งในชื่อสัตว์เหล่านั้นจะแฝงไว้ด้วยความเป็นเชิงนัยประหวัดแทบทั้งสิ้น ซึ่งการใช้ความหมายแฝงหรือนัยประหวัดนี้เป็นการใช้ความหมายเปรียบ (Figurative Meaning or Metaphorical Meaning) โดยอิงความหมายหลักไว้เป็นแนวยึด สุริยา รัตนกุล (2555, น.109) ได้ระบุไว้ว่า การใช้ความหมายเปรียบจะไม่ได้เป็นความหมายที่ตรงไปตรงมาตามตัวอักษร แต่จะเป็นการพุ่งการเปรียบเทียบตรงไปที่คุณสมบัติเฉพาะบางอย่างของความหมายหลักเท่านั้น ในวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามไทยได้กล่าวถึงการใช้ความหมายจากขื่อสัตว์ โดยอธิบายให้เห็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ชนิดนั้น ๆ เพื่อบอกภูมิประเทศที่เป็นชัยภูมิในการตั้งกองทัพ ความว่า “ใกล้บ้านแถบทางโบราณ สุนัขห้าวหาญ ตั้งรายแทบทางซึ่งไป ใกล้คลองห้วยแม่น้ำไหล บังคับชี้ไว้ ว่านาคนามโดยการ ดินโพรงปลวกหล้าอาหาร มุสิก (หนู) นามสถาน ตำแหน่งมุสิกอาไศรย กลางทุ่งฝูงเนื้อเคยไคล แสดงตำนานใน กำหนดชื่ออัชนาม ถ้าหญ้าแกมไม้ไผ่หนาม อาจารย์แนะนาม คชาคณาอาไศรย” (ส.วรรธนะหทัย, 2508, น. 5)

นอกจากจะมีการบรรยายถึงบริบทของชัยภูมิแล้วยังมีการกล่าวถึงการเลือกชัยภูมิที่ตั้งของทัพให้มีผลต่อชัยชนะ โดยจะต้องพิจารณาเลือกชัยภูมิที่มีชื่อสัตว์สื่อความหมายในเชิงแก้กันหรือเหนือกว่ากันกับฝ่ายตรงข้าม ดังความว่า “ตั้งทัพพินิจเลือกสรร ถ้าทัพเขานั้น ตั้งในชัยภูมิราชสีห์ ทัพเราให้ตั้งจงดี ชัยภูมิอันมี นามราชสีห์เหมือนกัน เขาตั้งคชสารตัวไกร อีกพยัคฆ์ฦๅชัย กล้าแข็งกำแหงนักหนา เราตั้งสีหะนามฤทธา จึงปราบพยัคฆา แลคชสาร์ปราชัย” (กรมศิลปากร, 2512, น. 25-26) การเลือกชัยภูมิตามความหมายเปรียบจากขื่อสัตว์จะถูกกำหนดไว้ในตำราอย่างชัดเจน ทั้งชื่อสัตว์ที่มีอยู่จริงและสัตว์สมมติในตำนานตามความเชื่อทั้งที่เป็นภาพมโนทัศน์เชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณิชนันทน์ คงกระพันธ์ และกรกช อัตตวิริยะนุภาพ (2565, น. 61) กล่าวว่า “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกิดจากการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์กับมนุษย์ หรือแม้แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ต่างประเภทกันดังตัวอย่าง สัตว์ที่ทำงานให้มนุษย์หรือภายใต้การควบคุมของมนุษย์ เช่น สุนัข และ วัว ใช้ถ่ายทอดมโนทัศน์ของผู้บังคับบัญชา ผู้รับใช้ หรือคนงาน ในขณะที่สัตว์ดุร้ายและทรงพลังที่มนุษย์ไม่สามารถต่อกรได้ เช่น หมี งู และสิงโต กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้เหนือกว่าหรือผู้มีอำนาจ ดังเช่นสิงโตเป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลผู้มีอำนาจ”

จากการวิเคราะห์คำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร จำนวน 100 องค์กร พบว่า มีข้อความที่เป็นคำอุปลักษณ์ทั้งหมด 156 ข้อความ โดยมีการใช้คำวิเศษณ์แบบซ้ำกันมากที่สุดถึง 89 คำ ได้แก่คำว่า “ยั่งยืน” จำนวน 38 องค์กร คำว่ายั่งยืนนี้มักจะถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในแวดวงวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ซึ่งในการนำคำว่ายั่งยืนมาใช้ซ้ำกันหลาย ๆ องค์กร ก็ไม่นับว่าแปลกแต่อย่างใด เพราะคำที่ใช้ในวิสัยทัศน์ขององค์กรนั้นมักจะเน้นสะท้อนภาพของอนาคตจากอุดมการณ์เป็นสำคัญ และอุดมการณ์โดยทั่วไปก็มักเป็นภาพของมโนทัศน์ที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชนัฏดา ผลานันต์ (2561, น. 65-67) พบว่าวิสัยทัศน์ขององค์กรมักจะปรากฏคำที่ใช้ร่วมกัน โดยเลือกใช้กลวิธีทางวาทศิลป์ กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ และวาทกรรม ด้วยเหตุผลที่เป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาตามบริบทของการบริหารงานยุคใหม่

หลักการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ดีนั้นจะต้องฉายภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยภาษาที่ชัดเจน ครบถ้วน และมีพลังดลใจให้เกิดความท้าทาย กระบวนการทางภาษาจึงเป็นหัวใจหลักในการสื่อสารให้เห็นภาพในอนาคตนั้น ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการใช้ภาษาแบบจินตนาการก็ได้ การใช้คำวิเศษณ์เพื่อขยายความหมายของวิสัยทัศน์ในส่วนของคำนามและกริยาก็จะทำให้วิสัยทัศน์มีความหมายชัดเจน ผู้ใช้หรือผู้ปฏิบัติก็จะสามารถใช้จินตนาการสร้างมโนทัศน์ของตัวเองได้ง่ายยิ่งขึ้น เมื่อการเข้าถึงภาพอนาคตที่แท้จริงของวิสัยทัศน์องค์กรได้อย่างลึกซึ้งแล้วก็จะสามารถทำให้เกิดแรงผลักดันไปสู่ความเชื่อมั่น ค่านิยม และการปฏิบัติการได้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลิดา ลิ้นจี่ สุภาพร บุญเอี่ยม และกนกมณี หอมแก้ว (2563, น. 157) พบว่า วิสัยทัศน์ด้านค่านิยมและความเชื่อ (ค่าเฉลี่ย = 4.47) มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการกำกับดูแลกิจการที่ดี

การเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในตำราพิชัยสงครามไทย พิจารณาจากวงความหมายต้นทาง วงความหมายปลายทาง และภาพอนาคต ส่วนมากใช้คำนามที่เป็นชื่อสัตว์ มีวงความหมายต้นทางเป็นภาพจากคุณลักษณะของชื่อสัตว์ที่นำมาใช้ทั้งสัตว์ที่มีจริงและสัตว์สมมติในวรรณคดีไทย ส่วนวงความหมายปลายทางเป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งมงคลและความสวัสดีมีชัยจากอำนาจการดลบันดาลลักษณะและความเชื่อที่มีอยู่ในสัตว์เหล่านั้น โดยเฉพาะความเชื่อในอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของสัตว์เหล่านั้นที่เชื่อมโยงกับเทพเจ้าต่าง ๆ ดังเช่นการตั้งชื่อขัยภูมิสำหรับตั้งกองทัพชื่อว่า “นาคนามพยุหะ” โดยมีความเชื่อว่าพญานาคจะช่วยดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องน้ำและเสบียงอาหาร ตลอดจนคอยคุ้มครองป้องกันไม่ให้ข้าศึกศัตรูมารอบโจมตีหรือทำร้ายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร นามการ (2554, น.70) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องพญานาคที่ปรากฏในสังคมไทย คนไทยเชื่อว่าพญานาค คือ สัตว์ทิพย์กึ่งเทพ มีฤทธิ์แปลงกายเป็นมนุษย์สัตว์อื่นได้ตามสภาวะเหตุการณ์ การแสดงฤทธิ์ของพญานาคสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายลักษณะ ส่วนภาพในอนาคตนั้นก็เพื่อต้องการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญมีใจฮึกเหิมพร้อมที่จะรบเพื่อนำชัยชนะมาสู่กองทัพและบ้านเมืองต่อไป

การเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์องค์กรการบริหาร พิจารณาจากวงความหมายต้นทาง วงความหมายปลายทาง และภาพอนาคต ส่วนมากจะใช้คำวิเศษณ์ที่ซ้ำกันขององค์กร พบว่าใช้คำว่า “ยั่งยืน” มากที่สุด วงความหมายต้นทาง คือ ภาพของสรรพสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ยาวนานและไม่มีความชำรุดทรุดโทรมใด ๆ โดยมีคำร่วมความหมายหลายคำ เช่น การคงอยู่ ไร้อายุ ไร้กาลเวลา ดำเนินต่อไป คงทน ชั่วนิรันดร์ อมตะ เป็นต้น วงความหมายปลายทาง คือ กาลเวลาที่มีแต่ความสำเร็จ ความมั่นคง คือ ความทนทานต่อการเปลี่ยนแปลง ภาพมโนทัศน์นี้เป็นอุปลักษณ์แบบบุคลาธิษฐาน (Personification) จากอาการของคำว่า “ยืน” ซึ่งเป็นอาการทางพฤติกรรมของคนและสัตว์ที่มีเท้า ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับองค์กรที่เป็น

สิ่งไม่มีชีวิตใด ๆ การนำคำนี้มาใช้จึงเป็นเพียงการเปรียบเทียบให้เห็นเป็นภาพในใจเป็นภาพขององค์กรที่โดดเด่นเป็นสง่าแสดงถึงความมั่นคงถาวรนั่นเอง

สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยนี้เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานภายในองค์กรในสถานการณ์จริง โดยสามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ความพร้อม (Prepare) ประเด็นที่ 2 มีแผนงาน (Plan) ประเด็นที่ 3 การตรวจสอบ (Inspection) และประการที่ 4 สร้างพลังการสื่อสาร (Communication Power)

ประการที่ 1 ความพร้อม (Prepare) หมายถึง การจัดเตรียมการณ์ล่วงหน้าสำหรับการปฏิบัติการทั้งในด้านกำลังคน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านข้อมูลเพื่อการพัฒนา ในตำราพิชัยสงครามไทยจะเริ่มต้นจากการเตรียมพร้อมกำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ ขวัญกำลังใจทหาร เสบียงอาหาร และการข่าว (รู้เขารู้เรา)

ประการที่ 2 มีแผนงาน (Plan) หมายถึง การนำข้อมูลจากการที่ได้เตรียมพร้อมไว้นั้นมาสู่การกำหนดเป็นวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานอย่างรัดกุม ในตำราพิชัยสงครามไทยได้กำหนดไว้ในรูปแบบของกลศึก 21 แผน เช่น กลฤทธี กลสีหจักร กลลักษณ์ซ่อนเงื่อน กลเถื่อนกำบัง กลพังภูผา กลม้ากินสวน เป็นต้น

ประการที่ 3 การตรวจสอบ (Inspection) หมายถึง การวางมาตรการในการประเมินความสำเร็จตามขั้นตอนของการนำแผนงานไปใช้ ในตำราพิชัยสงครามไทยจะพบการตรวจสอบด้วยวิธีการทางความเชื่อและโหราศาสตร์ นับตั้งแต่การตรวจสอบกำลังพลจากการคำนวณดวงชะตาของเหล่าแม่ทัพและนายกองที่จะต้องออกรบว่ามีความพร้อมแค่ไหนนอกเหนือจากฝีมือและความสามารถ

ประการที่ 4 สร้างพลังการสื่อสาร (Communication Power) หมายถึง การบอกกล่าว การเชิญชวน การประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ ในวิสัยทัศน์ขององค์กรการบริหารมีการเลือกใช้คำที่จะสามารถทำให้เกิดแรงผลักหรือแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างง่ายดาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากองค์ความรู้เกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในงานวิจัยนี้ สามารถที่จะนำไปปรับใช้กับการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพได้ โดยใช้รูปแบบ PPIC Model ได้แก่ เตรียมความพร้อม (Prepare: P) มีแผนงาน (Plan: P) การตรวจสอบ (Inspection: I) และสร้างพลังการสื่อสาร (Communication Power: C)

2. จากลักษณะการใช้ภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในการสื่อสารทั้งรูปแบบเก่าจากวรรณกรรมตำราพิชัยสงครามไทยและวิสัยทัศน์ในยุทธศาสตร์การบริหารองค์กร สามารถนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในการสื่อสารเชิงบวกเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์เพื่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำแนวคิดจากข้อสรุปองค์ความรู้เป็นรูปแบบ (Model) การบริหารจัดการองค์กรนี้ไปทำการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนา (Research and Development: R & D) เพื่อรับรองและยืนยันประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ (Model) สำหรับการนำไปใช้ได้จริง

2. ควรศึกษารูปแบบการใช้ภาษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในวิสัยทัศน์องค์กรการบริหารที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ในสถานการณ์จริง

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2512). *ตำราพิไชยสงคราม ของ กรมศิลปากร* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางสนิทนรนารท (ตลับ บุญยรัตพันธุ์). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ชนัฏดา ผลานันต์. (2561). *ภาษาและอุดมการณ์ในวิสัยทัศน์เทศบาลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

ชลิดา ลิ้นจี่ สุภาพร บุญเอี่ยม และกนกมณี หอมแก้ว. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างวิสัยทัศน์องค์กรและประสิทธิภาพการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทมหาชนจำกัด. *วารสารรัชต์ภาคย์, 14*(37) พฤศจิกายน - ธันวาคม 2563.

ณิชนันทน์ คงกระพันธ์ และ กรกช อัตตวิริยะนุภาพ. (2565). การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ในสำนวนไทยและเยอรมัน. *วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 11*(2), 61.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

พสุ เดชะรินทร์. (2548). *เส้นทางจากกลยุทธ์สู่การปฏิบัติด้วย Balanced Scorecard และ Performance Indicators*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเชียร นามการ. (2554). *การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคที่มีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิโรจน์ อรุณมานะกุล. (2556). *ทฤษฎีภาษาศาสตร์.* เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีภาษาศาสตร์ (Linguistic Theories) สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.* กรุงเทพฯ. ราชบัณฑิตยสถาน.

ส.วรรธนะหทัย ธ.บ. (สุวิทย์ วรรธนะหทัย). (2508). *ตำราพิชัยสงครามไทย - จีน.* กรุงเทพฯ: เกษมบรรณกิจโรงพิมพ์เฟื่องอักษร.

สุริยา รัตนกุล. (2555). *อรรถศาสตร์เบื้องต้น***.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม.: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

George, L., & Mark, J. (2003). *Metaphors we live by.* London: The university of Chicago press.